

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Як зазначив президент Національної академії педагогічних наук України В. Кремень, “для суспільств, що бажають бути конкурентоспроможними, зорієнтованими на майбутнє, освіта поряд із наукою стають найбільш пріоритетними сферами життєдіяльності. Тому що в умовах глобалізації зростає конкурентність країн як в економічній, так і в інших сферах, і місце кожної країни в цій конкуренції визначатиметься наукою як сферою, що продукує нові знання, і освітою, що олюднює знання, робить їх діяльними. Саме стан науки, освіти і пов’язаних з ними технологій визначить, у якій з трьох груп країн перебуватиме Україна: серед тих, що продукують нові технології; серед тих, що можуть використовувати нові технології; чи буде на узбіччі людського прогресу, тобто поза сучасними технологіями” [1]. Цей вислів підтверджує визначну роль освіти для України в епоху цивілізаційних змін суспільства, наголошуючи на тому що сучасна цивілізація вступила в новий тип прогресу – інноваційний, який несе в собі високий динамізм, швидку зміну знань, інформації, технологій. Змінюваність стає не винятком у житті людини і суспільства, а повсякденною характеристикою життя.

Проте, як зазначають вітчизняні вчені-педагоги, наша вища освіта ще, на жаль, користується застарілою технологією навчання – репродуктивною замість креативної, конструктивної. Для першої основним видом навчання є лекція, формою контролю – вербальна відповідь студента; у другій превають семінари, самостійна робота студентів, наукова робота, виконання практичних або теоретичних завдань, участь у розробці об’єкта, процесу, які потребують не тільки знань, але й умінь, компетенцій. Перешкоди на шляху до креативної системи навчання пов’язані як з небажанням тих, хто вчиться, інтенсифікувати процес навчання, так і з пасивністю викладачів, що зумовлено необхідністю зміщувати акценти з теоретизованого подання матеріалу на прикладний, необхідний та можливий для практичного використання [2].

Вирішення цієї проблеми потребує серйозної якісної трансформації професорсько-викладацького складу вищої школи.

Нова парадигма освіти висуває необхідність розуміння всіма учасниками навчального процесу у вищій школі впровадження якісно нових підходів до професійної підготовки фахівців, на відміну від традиційних методів навчання, які вже не відповідають вимогам часу.

Для студентів, це перехід від: сприйняття до активного навчання; зовнішньої до внутрішньої мотивації; стандартного до індивідуального навчання; дидактичного навчання до навчання на власному досвіді; знань до компетенцій.

Для викладача цей перехід від: повчання до супроводжувального навчання; авторитарності до демократичного навчання; цензора до інструк-

тора; демонстраційного до дослідного навчання; однобічного спілкування до взаємодії; оцінки до зворотного зв'язку; інформації, що приймається, до результатів.

Цілком логічно виникає питання, за яких умов викладачі вищої школи спроможні перейти на якісно новий рівень впровадження педагогічної діяльності, відповідно до вимог, що висуває соціум у сучасних умовах життєдіяльності. Природно виникає необхідність удосконалення системи підготовки та перепідготовки викладачів на засадах сучасних теоретичних і практичних здобутків педагогіки вищої школи.

У вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній літературі широко представлені питання професійної підготовки викладача, велика увага приділяється дослідженням розвитку його педагогічної майстерності, проблемам психолого-педагогічної компетентності й професіоналізму (Ю. Азаров, В. Андреев, Г. Балл, Є. Барбіна, І. Бех, Є. Бондаревська, О. Гура, В. Гриньова, І. Зимня, І. Зязюн, С. Кримський, Н. Кузьміна, В. Лозова, Н. Ничкало, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Слатьонін, Т. Сущенко, Н. Тарасевич та ін.).

Останнім часом усе більше з'являється наукових праць, у яких науковці, управлінці-освітяни висловлюють думки про незадовільний стан існуючої системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу, шукають концептуальних підходів до її оновлення й модернізації.

Мета статті – проаналізувати існуючу систему підготовки та підвищення кваліфікації викладачів вищої школи, розкрити концептуальні підходи до її вдосконалення.

Відповідно до Закону України “Про вищу освіту” (2002 р.), педагогічну діяльність у вищих закладах освіти III і IV рівнів акредитації здійснюють науково-педагогічні працівники. Стаття 47 конкретизує поняття “науково-педагогічні працівники”: це особи, які за основним місцем роботи у вищих навчальних закладах третього і четвертого рівнів акредитації професійно займаються педагогічною діяльністю у поєднанні з науковою та науково-технічною діяльністю.

Відповідно до ст. 48, посади педагогічних і науково-педагогічних працівників мають займати особи з повною вищою освітою, які пройшли спеціальну педагогічну підготовку.

У розділі IX Закону України “Про вищу освіту” (ст. 58–60) визначаються шляхи підготовки науково-педагогічних працівників – аспірантура, асистентура – стажування та докторантура; наукові ступені – кандидат наук і доктор наук; вчені звання – старший науковий співробітник, доцент, професор – і порядок їх присвоєння.

Другим способом отримання статусу викладача вищого навчального закладу є навчання за програмами спеціаліста або магістра з певної спеціальності, у навчальному плані підготовки якої є блок дисциплін спеціальної педагогічної підготовки.

Постановою Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 р. № 787 визначено перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра з присвоєнням кваліфікації вчителя або викладача вищого навчального закладу, за умови виконання психолого-педагогічної, методичної та практичної програми підготовки відповідно до галузевого стандарту педагогічної освіти. Це стосується багатьох спеціальностей галузей знань: “Фізичне виховання, спорт і здоров’я людини”, “Мистецтво”, “Гуманітарні науки”, “Соціально-політичні науки”, “Природничі науки” та ін.

Ще одним із шляхів здобуття спеціальної педагогічної освіти є навчання в магістратурі за спеціальністю 8.18010021 “Педагогіка вищої школи”, що є одним із напрямів підготовки викладачів, які не мають попередньої педагогічної освіти, але, як правило, вже мають досвід практичної викладацької діяльності.

Отже, здобути кваліфікацію викладача вищого навчального закладу в Україні можна одним із трьох шляхів (рис.).

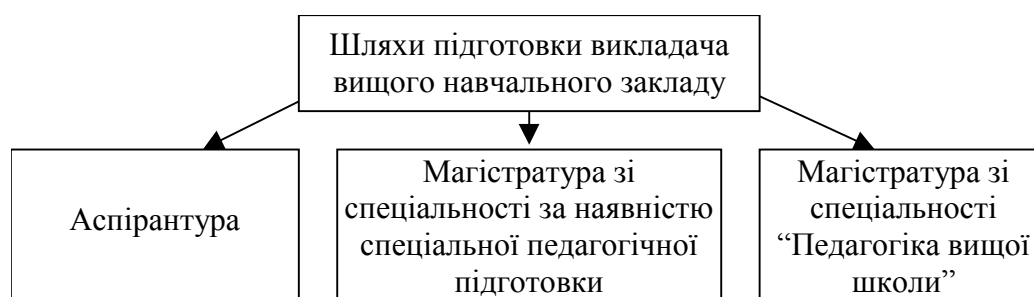

Рис. Шляхи підготовки викладача вищого навчального закладу

Проведені дослідження окреслених шляхів дають змогу визначити основні недоліки існуючої системи підготовки викладача:

1. Результати вивчення змісту навчальних планів підготовки аспірантів у різних вищих навчальних закладах України свідчать про те, що за час навчання в аспірантурі підготовка викладача не є пріоритетним напрямом, основна увага приділяється науковим дослідженням, складанню кандидатських іспитів, підготовці дисертації. На рівні державних нормативів відсутні вимоги до переліку дисциплін психолого-педагогічного циклу. Тому до навчальних планів підготовки аспірантів різних навчальних закладів, як правило, введено одну з дисциплін “Педагогіка вищої школи”, “Педагогіка і психологія вищої школи”, “Основи педагогіки та психології” з незначною кількістю годин, вивчення яких здійснюється на теоретичному рівні. Також у планах відсутня обов’язкова педагогічна практика. Хоча й зазначається, що аспіранти набувають навичок навчально-методичної роботи на кафедрі під керівництвом провідних викладачів та наукового керівника, але ця діяльність для аспірантів заочної форми навчання є формальною, тому така підготовка майбутнього викладача не забезпечує його готовності

до самостійної педагогічної діяльності. Такий стан справ є наслідком недосконалої нормативної бази, яка регулює підготовку науково-педагогічних кадрів в Україні.

Для вирішення цього питання слід звернутися до позитивного міжнародного досвіду підготовки науково-педагогічних кадрів. У Положенні про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів у системі післявузівської професійної освіти в Російській Федерації зазначається, що аспірант, який навчається на очній формі, має засвоїти обов'язковий мінімум змісту професійної програми, що забезпечує присвоєння додаткової кваліфікації “Викладач вищої школи”, якщо цей мінімум не було засвоєно в процесі магістерської підготовки [5]. Відповідно до цієї вимоги, ректори вищих навчальних закладів повинні надати аспірантам можливість виконання державних вимог до мінімуму змісту та рівня професійної підготовки для отримання кваліфікації “Викладач вищої школи” з видачею відповідного документа. Таким чином, слід звернути особливу увагу на підготовку аспірантів, бо аспірантський корпус є стратегічним резервом вищого навчального закладу, основою для його стабільного майбутнього.

2. Аналізуючи освітньо-професійні програми та навчальні плани підготовки спеціалістів та магістрів з непедагогічних спеціальностей, відзначимо недостатній психолого-педагогічний компонент у підготовці фахівців. Так, у кращому випадку до навчальних планів введені дисципліни “Вища освіта і Болонський процес”, “Педагогіка вищої школи”, “Методика викладання спеціальних дисциплін”. Але кількість годин, які відведено на їх вивчення (1,5 – 2 кредити), явно недостатня для повноцінної педагогічної підготовки. У багатьох навчальних планах відсутня практична підготовка або стажування педагогічного спрямування, тільки окремі навчальні заклади запроваджують проведення державного іспиту з педагогіки вищої школи та методики викладання відповідних навчальних дисциплін. Тому на законодавчому рівні потрібно визначити зміст нормативної психолого-педагогічної, методичної та практичної програми підготовки, відповідно до галузевого стандарту педагогічної освіти. На наш погляд, для забезпечення якісної педагогічної підготовки магістрантів, які претендують на присвоєння кваліфікації “викладач вищого навчального закладу”, доцільно збільшити термін навчання до 1,5 – 2 років за рахунок введення циклу дисциплін педагогічного спрямування, проведення педагогічної практики та запровадження комплексного державного екзамену з педагогіки та психології вищої освіти, а також методики викладання профільних дисциплін у вищих навчальних закладах.

Крім того, у переліку спеціальностей, за якими дозволено присвоєння кваліфікації викладача вищого навчального закладу, відсутні спеціальності напрямів “Право”, “Економіка та підприємництво”, “Менеджмент і адміністрування”, “Журналістика та інформація”, за якими здійснюється підготовка у багатьох навчальних закладах України. Тобто випускники цих спеціальностей, які бажають працювати у вищому навчальному закладі викладачами, обов'язково мають пройти додаткову педагогічну підготовку.

3. Аналізуючи третій напрям підготовки викладача вищого навчального закладу шляхом навчання за спеціальністю “Педагогіка вищої школи”, необхідно звернути увагу на відсутність нормативних документів, які б відповідали сучасним вимогам до підготовки викладача вищої школи та очікуваним результатам після її завершення. Останні галузеві стандарти (ОПП, ОКХ) з цієї спеціальності розроблено у 2005 р, однак, враховуючи тенденції оновлення системи вищої професійної освіти, її випереджальний характер розвитку, вони потребують сучасної модернізації. Зміст, форми та методи підготовки магістрантів, враховуючи короткий термін навчання, мають інтенсифікувати процеси формування педагогічної професійної свідомості, готовності майбутніх викладачів до високопродуктивної професійної діяльності.

У результаті численних досліджень науковців і педагогів-практиків виявлено напрями модернізації вищої професійної освіти, які стосуються, зокрема, і підготовки майбутніх викладачів вищої школи:

- зміна мети, стратегії, завдань, змісту освіти, способів організації навчального процесу на засадах діяльнісно-компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів:

- професійна підготовка в умовах спеціально організованого інформаційно-навчального середовища, впровадження комбінованого навчання з електронною підтримкою, яке дає змогу студентові більш інтенсивно засвоювати навчальний матеріал;

- оптимальне поєднання традиційних та інноваційних підходів, інтерактивних методів взаємодії та комунікацій;

- удосконалення методики проведення практик та науково-дослідної роботи студентів з метою формування готовності до самостійного виконання професійних завдань;

- органічне поєднання наскрізної й безперервної самостійної навчально-дослідної й науково-дослідної діяльності, її професійна спрямованість;

- впровадження модульного підходу, що дає можливість студенту набути професійних компетентностей за індивідуальним освітнім маршрутом;

- домінування самонавчання, саморефлексії, саморозвитку тощо.

Щоб запровадити ці підходи в процесі підготовки майбутніх викладачів, перш за все, необхідна готовність професорсько-викладацького складу до їх успішної реалізації. Проте практика освітньої діяльності свідчить про неготовність значної частини викладачів вищих навчальних закладів повною мірою забезпечити відповідну ефективну професійну підготовку майбутніх викладачів, що зумовлено відсутністю в більшості науково-педагогічних працівників вищої школи власне психолого-педагогічної освіти, яка визначає успішність реалізації всіх функцій науково-педагогічної діяльності, або несформованістю прикладних навичок застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Існуюча базова освіта викладача сучасного вузу не може забезпечити на все життя знаннями, вміннями, навичками, особистісними й професійними якостями та ціннісними орієнтаціями, необхідними для успішної діяльності, власного розвитку, виконання нових різноманітних соціально-педагогічних ролей. Тому в усіх розвинутих країнах світу система освіти функціонує та розвивається на основі безперервності. Її називають “освітою впродовж усього життя” [6].

Забезпечити постійний високий рівень професіоналізму професорсько-викладацького складу вищої школи має спеціально організована система післядипломної освіти, яка, за ст. 10 Закону України “Про освіту”, визначається, як “спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення і оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду” [3].

Післядипломна освіта створює умови для безперервності та наступності освіти і включає:

- перепідготовку – отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду;
- спеціалізацію – набуття особою здатностей виконувати окремі завдання та обов’язки, які мають особливості, у межах спеціальності;
- розширення профілю (підвищення кваліфікації) – набуття особою здатностей виконувати додаткові завдання та обов’язки в межах спеціальності;
- стажування – набуття особою досвіду виконання завдань та обов’язків певної спеціальності.

Післядипломна освіта здійснюється вищими навчальними закладами післядипломної освіти або структурними підрозділами вищих навчальних закладів відповідного рівня акредитації, у тому числі на підставі укладених договорів [3].

Але, як зазначає В.В. Олійник [7], “система післядипломної педагогічної освіти в Україні не в змозі виконати основне завдання – забезпечити фахове зростання викладача вищої школи на випередження. Насамперед тому, що на противагу діючій системі підготовки та післядипломної педагогічної освіти педагогічних працівників відповідної чіткої системи для науково-педагогічних кадрів в Україні, на превеликий жаль, не створено”. Також він визначає основні чинники, що зумовлюють таку ситуацію:

- сучасний стан матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів не відповідає сучасним вимогам до організації навчально-виховного процесу, інформатизація та комп’ютеризація значно відстають від рівня розвитку сучасних ІКТ і потреб у них навчального закладу;
- стажування викладачів, як найбільш поширена форма підвищення кваліфікації, є недосконалим і здебільшого має формальний характер. Воно не здійснюється на базі сучасних інноваційних виробництв, у провідних європейських та вітчизняних навчальних закладах, що працюють в іннова-

ційному режимі, застосовують новітні освітні технології, мають відповідну матеріально-технічну базу;

- не створено систему неперервного підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, основний акцент у підвищенні кваліфікації викладачів перенесено на саморозвиток і самоосвіту;

- відсутні державні стандарти підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників на основі компетенцій, які б забезпечили єдиний підхід і якість підвищення кваліфікації;

- залишковий рівень фінансування фахового зростання науково-педагогічних кадрів.

Проте необхідність формування конкурентоспроможності закладу освіти, що базується на високому професійному рівні викладачів, вимагає від керівництва вищих навчальних закладів України пошуку оптимальних моделей системи підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу. Останнім часом все більше вищих навчальних закладів, не сподіваючись на державу, запроваджує корпоративні методи підвищення кваліфікації своїх викладачів у межах програм інноваційного розвитку навчального закладу.

Корпоративне підвищення кваліфікації викладачів вищих навчальних закладів відбувається на базі створених факультетів, центрів, лабораторій, кафедр педагогічного спрямування.

На початковому етапі впровадження корпоративної системи зміст, форми та методи підвищення кваліфікації застосовуються відповідно до спонтанних, ситуаційних потреб викладачів та проектів, що впроваджуються у вищому навчальному закладі. Як правило, це курси оволодіння навичками застосування інформаційних технологій у навчальному процесі, технології впровадження кредитно-модульної системи тощо. На наступному етапі підвищення кваліфікації діяльність з актуалізації професійних компетенцій викладачів набуває системного характеру, робота ведеться цілеспрямовано, має організаційну структуру, яка забезпечує планування, організацію, контроль і аналіз цього напрямку діяльності університету.

Так, в Одеському економічному університеті розроблено та впроваджено програми підвищення кваліфікації за трьома напрямками:

1. Тренінг-курс “Сучасні освітні технології” для молодих викладачів.
2. “Інформаційні технології в освіті” для викладачів, які, згідно з планом кафедр, проходять стажування.

3. “Застосування комп’ютерних технологій економіко-математичного моделювання” для керівників магістерських програм, дипломних робіт, а також усіх бажаючих підвищити свій професійний рівень [8].

У програмі курсів Київського університету туризму, економіки і права заплановано розгляд питань, що сприяють підвищенню рівня професійної компетентності викладачів в організації навчально-виховного процесу, зокрема:

- інноваційні підходи до організації навчального процесу;
- особливості розробки та планування модуля при впровадженні Європейської кредитно-трансферної системи;

- сучасні педагогічні технології: практичний аспект;
- психологічні умови професійного вдосконалення викладачів вищого навчального закладу;
- моніторинг якості діяльності викладачів;
- розробка інструментів оцінювання навчальної діяльності студентів [9].

З огляду на запропоновану тематику курсів підвищення кваліфікації можна переконатися, що керівництво навчального закладу добре розуміє сучасні тенденції розвитку вищої освіти і необхідність швидкої перебудови, перш за все, науково-педагогічних працівників.

Грунтовним є підхід до організації системи підвищення кваліфікації викладачів у Сумському державному університеті, де зміст курсів формується відповідно до “Концептуальних засад діяльності та стратегії розвитку СумДУ на 2010–2014 роки” [10]. Заняття організовано на базі факультету підвищення кваліфікації та педагогічних інновацій та плануються за трьома блоками: орієнтувальний блок, блок локальних перетворень, блок найближчих перспектив. Викладачі проходять підвищення кваліфікації за курсами “Психологія вищої школи” (психологічні особливості студентського віку, психологія особистості та діяльності викладача ВНЗ, психологічні засади застосування активних методів та електронних засобів навчання тощо), “Українська мова” (науковий стиль сучасної української літературної мови, норми комунікативно-мовленнєвої поведінки викладача в умовах інноваційної педагогічної діяльності), “Інформаційні технології” (мережеві ресурси СумДУ, інформаційні засоби підтримки спільної роботи), “Методика викладання” (основні напрями діяльності викладача ВНЗ; організація навчального процесу у ВНЗ; активні методи та електронні засоби навчання; організація самостійної роботи студентів; педагогічна культура викладача ВНЗ і професійна етика). Курси підвищення кваліфікації сприяють оновленню і поглибленню знань слухачів з філософії освіти, тенденцій і шляхів її модернізації на сучасному етапі.

Заслуговує на увагу розуміння керівництва навчального закладу необхідності запровадження рівневих програм підвищення кваліфікації, що сприяє зростанню педагогічної майстерності кожного викладача, враховуючи його попередні досягнення та індивідуальні цілі найближчої перспективи.

На інтенсивність впровадження корпоративного навчання впливає ряд факторів:

- впровадження загальноуніверситетських інноваційних проектів за участю всіх викладачів вищого навчального закладу (створення інформаційного простору, впровадження системи дистанційного навчання, розробка електронного науково-методичного забезпечення тощо);
- мотивація викладачів щодо підвищення свого професійного рівня;
- створення керівництвом вищого навчального закладу відповідних умов для корпоративного навчання та індивідуального розвитку викладача.

Як приклад, у Класичному приватному університеті (м. Запоріжжя) підвищення кваліфікації науково-педагогічного персоналу впроваджується в межах загальноуніверситетського проекту створення єдиного інформаційно-комунікаційного освітнього простору, електронної підтримки навчального процесу, застосування інтерактивних технологій навчання. До реалізації проекту залучені викладачі усіх кафедр, студенти, магістранти та аспіранти. Методичний супровід забезпечують структурні підрозділи КПУ: Інститут інтерактивних технологій навчання, Лабораторія експериментальної педагогіки та психології, кафедра педагогіки вищої школи та управління навчальними закладами.

Впровадження проекту розраховано на декілька етапів. На першому етапі проводиться підвищення кваліфікації викладачів за програмою “Розробка та використання електронної дисципліни у навчанні з використанням платформи Moodle” (72 години).

Участь у цьому проекті спонукає науковців університету до проведення науково-педагогічних експериментальних досліджень, розробки нормативних та навчально-методичних матеріалів, як для студентів, так і для викладачів, які проектують і впроваджують у навчальний процес електронні навчальні курси, застосовують елементи комбінованого навчання і методи інтерактивної взаємодії.

Аналізуючи зміст програм корпоративного підвищення кваліфікації у вищому навчальному закладі, можна зрозуміти мету його освітньої політики, напрями перспективного розвитку, зокрема, підвищення професійної компетентності та педагогічної майстерності науково-педагогічного персоналу. Так, Український інститут інформаційних технологій в освіті Національного технічного університету України “КПІ” з метою співробітництва з сучасними європейськими навчальними закладами у галузі новітніх освітніх технологій запроваджує рівневі програми підвищення кваліфікації з іноземних мов (початкового, середнього рівнів, професійного та наукового спілкування), що розкриває широкі можливості для стажування викладачів у європейських навчальних закладах, участі у міжнародних проектах. Про перспективи впровадження інформаційних технологій у навчальний процес свідчить сучасна тематика навчальних програм для підвищення кваліфікації викладачів: “Розроблення динамічних веб-сайтів з використанням Php, MySQL”, “Розроблення WEB-сторінки викладача”, “Створення і використання web-ресурсів навчальної дисципліни”, “Створення цифрового відео для підтримки навчання”, “Інтернет-семінари (вебінари) у навчальній діяльності” тощо [11].

Наведені приклади спроб вищих навчальних закладів створити свою систему підвищення кваліфікації науково-педагогічного персоналу дійсно заслуговують на увагу. Але для інтенсивного розвитку української вищої освіти потрібно об’єднати зусилля окремих навчальних закладів, створити державі цілісну, розгалужену систему неперервного підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, яка б враховувала передовий світовий

на національний досвід, була б здатна забезпечити випереджальний характер розвитку освіти.

Корисним є досвід російського педагогічного співтовариства щодо мережевого об'єднання вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку педагогічних кадрів, для ефективного його використання у вирішенні завдань у сфері вищої, додаткової та післядипломної освіти, з метою підвищення якості педагогічної освіти на всіх рівнях за рахунок консолідації інтелектуальних, матеріальних, кадрових, технологічних ресурсів [12]. Мережеве об'єднання вузів є відкритою системою, у якій роль координатора виконує Державна освітня установа вищої професійної освіти "Російський державний педагогічний університет ім. А.І. Герцена".

Основними цілями мережевого об'єднання є такі:

- спільна розробка і реалізація модульних програм рівневої педагогічної освіти (вищого, додаткового, післядипломного рівнів);
- створення розгалуженої системи підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів і науково-методичного супроводу безперервної рівневої системи педагогічної освіти з регіональними зонами відповідальності;
- створення консолідованої бази інтелектуальних ресурсів;
- аналіз реального ринку педагогічної праці і прогнозування його розвитку в середньостроковій і довгостроковій перспективах;
- формування кадрового ресурсу для забезпечення ефективної роботи за програмами магістрату, аспірантури і докторантури;
- створення механізмів для розвитку міжвузівської академічної мобільності студентів і викладачів;
- створення єдиного (загального) освітнього простору ВНЗ шляхом реалізації спільних освітніх програм, нових форм міжвузівської співпраці, включаючи обмін викладачами, фахівцями-практиками регіональних систем освіти;
- організація міжнародної співпраці в галузі навчально-методичної і науково-дослідної діяльності, спрямованих на вдосконалення педагогічної освіти і наукових досліджень;
- підвищення ролі педагогічної освіти і педагогічної науки, перетворення університетів у великі центри підготовки педагогів;
- організація системи незалежного оцінювання якості освіти, сприяння в створенні систем внутрішньовузівського оцінювання якості, у проходженні процедур незалежної експертизи якості освіти;
- обмін методами і технологіями навчання, використання та розвиток сучасних гнучких технологій навчання при реалізації рівневих освітніх програм (інформаційні, комп'ютерні, ігрові технології, дистанційні і проєктні форми навчання тощо);
- розвиток співпраці в галузі видавничої діяльності, включаючи електронні публікації.

Передові українські вчені-педагоги вже висвітлюють результати комплексних теоретичних досліджень концептуальних підходів до онов-

лення й модернізації системи підвищення кваліфікації викладачів вищої школи.

Ми поділяємо думку Т.І. Сущенко [6], яка визначила умови модернізації та перебудови системи підвищення кваліфікації та розвитку професіоналізму викладачів вищої школи, таких як:

- створення регіональних Центрів підвищення кваліфікації викладачів вищої школи, визначення, упорядкування та розроблення державою цілеспрямованого замовлення, цілісного центрального науково-методичного забезпечення неперервності процесів підготовки викладачів вищої школи й підвищення кваліфікації;

- психолого-педагогічний супровід особистісного й професійного самозростання й саморозвитку, формування у викладачів вищої школи стійкої мотивації до підвищення рівня професіоналізму та його самовдосконалення;

- упровадження новітніх технологій у професійну підготовку майбутніх спеціалістів, використання банків зарубіжних освітніх технологій, перспективного педагогічного досвіду, широкого застосування в навчальному процесі з викладачами методів сучасного самонавчання з використанням інтерактивних баз даних, доступних через комп'ютерні комунікації.

Висновки. Отже, проведений аналіз тенденцій у сфері підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації викладача вищої школи та їх організації в університетах України дає змогу зробити такі висновки:

1. З метою якісної підготовки викладача вищої школи шляхом навчання в аспірантурі необхідно внести до навчального плану підготовки аспірантів курси психолого-педагогічного компонента, залучати аспірантів до науково-методичної та практичної діяльності кафедр.

2. Для вдосконалення системи підготовки майбутніх викладачів вищої школи шляхом навчання у магістратурі непедагогічних спеціальностей ввести до навчального плану за рахунок варіативного компонента змісту освіти блок дисциплін психолого-педагогічного спрямування, обов'язкову педагогічну практику та державний комплексний іспит з педагогіки вищої школи та методики викладання спеціальних дисциплін. Для цього збільшити термін навчання на півроку.

3. З метою забезпечення якісної підготовки майбутніх викладачів у магістратурі та аспірантурі відповідно до нових тенденцій розвитку освіти забезпечити комплекс необхідних умов, з яких головною є формування компетентності професорсько-викладацького складу відповідно до сучасних вимог шляхом створення неперервної системи перепідготовки та підвищення кваліфікації.

4. Незважаючи на значне розмаїття форм підвищення кваліфікації викладачів у вищих навчальних закладах України, спостерігається тенденція до впорядкування системи корпоративної підготовки викладачів ВНЗ. Доведена необхідність створення єдиної цілісної, розгалуженої системи неперервного підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів, яка б

враховувала передовий світовий на національний досвід, була б здатна забезпечити випереджальний характер розвитку освіти.

5. Одним з напрямів оновлення системи післядипломної освіти є створення регіональних Центрів підвищення кваліфікації викладачів вищої школи, визначення, упорядкування та розроблення державою цілеспрямованого замовлення, цілісного центрального науково-методичного забезпечення неперервності процесів підготовки викладачів вищої школи й підвищення кваліфікації.

Література

1. Кремень В. Освіта в структурі цивілізаційних змін (З трибуни загальних зборів Національної академії педагогічних наук України) / В. Кремень // Вища освіта України. – 2011. – № 1. – С. 8–11.

2. Зіньковський Ю. Камені спотикання вітчизняної вищої освіти / Ю. Зіньковський // Вища школа. – 2011. – № 3. – С. 7–19.

3. Закон України “Про вищу освіту” із змінами від 19 січня 2010 р. № 2984-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_05.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787 “Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/law2>.

5. Положение “О подготовке научно-педагогических и научных кадров в системе послевузовского профессионального образования в РФ” (в ред. приказов Минобразования РФ от 16.03.2000 р. № 780, от 27.11.2000 р. № 3410, от 17.02.2004 р. № 696). – М. : Система ГАРАНТ, 2009.

6. Сущенко Т.І. До проблеми модернізації системи підвищення кваліфікації викладачів вищої школи / Т.І. Сущенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 18 (71). – С. 380–387.

7. Олійник В.В. Професійне удосконалення науково-педагогічних працівників: проблеми та шляхи вирішення / В.В. Олійник // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць : в 3-х т. / [за ред. Л.Л. Тovaжнiяньського, О.Г. Романовського]. – Х. : НТУ “ЧП”, 2010. – Вип. 27 (31). – Ч. 1. – С. 109–120.

8. Козлова Г. Компетентнісний підхід до навчання студентів і викладачів / Г. Козлова, Т. Кублікова // Вища школа. – 2011. – № 1. – С. 83–93.

9. Підвищення кваліфікації викладачів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kuter.ua/ua/structure/departments/depmethod/pidvishennya-kvalifikacii-vikladachiv>.

10. Сумський державний університет. Основна програма підвищення кваліфікації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nsite.sumdu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=56:2011-02-24-12-24-54&catid=25:2011-02-24-11-32-03&Itemid=151.

11. Програми підвищення кваліфікації співробітників НТУУ “КПІ” у 2011–2012 н.р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uiite.kpi.ua/ua/qualify/prof-develop-progrntu-kpi.html>.

12. Договор о создании сетевого объединения высших учебных заведений “Педагогические кадры России” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://herzen.spb.ru/main/structure/others/umo/pkr/>.